

Qui participa i on participa: De *Benimaclet* és futur a *Cuidem Benimaclet*

Per Silvia Tomás Tomás

Actualment són molts els debats sobre la participació política i la institució. I és que, si bé és cert que la participació a mode de militància, activisme o associacionisme ja havia sigut un gran tema d'estudi per la Ciència Política – i que també serà tractat a l'última part d'aquest assaig – la participació en l'Administració Pública s'ha obert camí a la mateixa vegada que s'han assentat nous models de governança, cosa que al llarg de l'Estat espanyol s'ha vist acompanyat pels canvis dels governs municipals al 2015, que es van inscriure en el que es va anomenar el cicle del *canvi polític*.

Ara bé, quins canvis suposa la participació a les institucions? Els professors Asier Blas i Pedro Ibarra al seu assaig *La participació: estat de la qüestió* han afirmat que la participació dins de les polítiques públiques i de la pròpia Administració pot ser “un remei per les ineficiències i ineficàcies (...) fent que aquesta funcione més eficaçment en tant que els ciutadans la sentiren com a pròpia” (2006:8). En definitiva, el que defensen els autors és que l'Administració mancada de participació és menys eficient i eficaç ja que aquesta, per una banda, no és conscient de les problemàtiques de la ciutadania o del efectes qualitatius de les seues polítiques en aquesta. Per contra, la participació ciutadana en l'Administració pot servir com una gran eina d'escolta i coneixement de la ciutadania que depèn d'aquesta. A més a més, fan la proposta d'un model de democràcia participativa en la qual les persones deixen de sentir-se tan allunyades de les esferes administratives, entenent aquestes com un espai més en el que poder influir com ciutadans, és a dir, com un espai que d'una forma o una altra els pertany. Així es podria solucionar part de la crisi representativa per la qual la ciutadania no es sent representada ni part de les decisions polítiques, la qual ha fomentat una pèrdua de la concepció de ciutadania en el sentit republicà de la paraula (de la que es parlarà més endavant).

Seguint amb les aportacions al canvi del model de participació i, més concretament, de la participació a l'Administració Pública, Blas i Ibarra (2009:9) defineixen que amb aquest canvi es pot contribuir -també- a la disminució de les desigualtats. De forma que amb aquests canvis s'intenta donar veu a eixos segments de la població que estan desfavorits o en exclusió. Açò podria ser veritat sempre i quan s'aconsegueix la participació d'aquests sectors exclosos o desfavorits, una participació que als processos de participació a o amb l'Administració no sempre està present. Davant d'açò, cal plantejar-se diferents qüestions relacionades amb qui són les persones que participen en aquests processos amb l'Administració. Per contestar a aquest interrogant primer s'ha optat per fer una exposició de les diferències entre la participació per invitació i per irrupció. La primera seria aquella que sorgeix a proposta de la mateixa Administració, que sol estar regulada per les institucions polítiques i, es suposa, es centra en la cerca d'un interès general (Bonet i Martí, 2012: 23).

Per altra banda, la participació per irrupció és aquella que sorgeix des de la comunitat política i que tendeix a defensar uns interessos molt més concretas. Es podria dir que les demandes de la participació per irrupció comencen com sectorials o territorial encara que en moltes ocasions s'acaben expandint a les demandes d'interès general (Blas de Ibarra, 2006; Bonet i Martí, 2012). En moltes ocasions, aquesta sorgeix també com resposta a la crisi representativa de la que es parlava amb anterioritat, és a dir, en un context on la població no es sent ni representada ni part de les decisions de les institucions públiques i opta per l'auto-organització com crítica a aquestes institucions, es podria dir que "problematitza la noció de l'interès general" (Bonet i Martí, 2012:23). Aquest és el cas de l'exemple que es desenvolupa a la fi d'aquest assaig sobre la participació al barri de Benimaclet en la ciutat de València.

En aquest segon tipus de participació – per irrupció– és més fàcil que apareguen els sectors de població més desfavorits o exclosos, ja que la pròpia idiosincràsia d'aquesta genera un comportament sectorial pel que fa a les demandes, i molt més propera – i participativa – amb el que es refereix a la gestió i organització de la mateixa. En canvi, a la participació per invitació, organitzada per la pròpia Administració Pública, la seua organització i processos estan dissenyats la gran majoria de voltes per la pròpia burocràcia administrativa, mantenint així la barrera entre les institucions i la ciutadania i, en especial, la ciutadania no organitzada o la que es troba en situacions d'exclusió. D'aquesta forma, es redueix l'accés a la participació per invitació a uns sectors molt concrets de la ciutadania, que són aquells que són conscients del paper d'ells mateixos respecte a la pròpia Administració, eixa "ciutadania republicana" de la que es parlava anteriorment. Resulta que, malgrat les bones intencions que puga tenir l'Administració amb les seues polítiques participatives, aquestes es presenten davant d'una societat plena d'individus totalment aliens a la política, dependents de les decisions d'unes institucions en les que, o bé han deixat de confiar o han sigut exclosos, una Administració per la que, en molts casos, mostren rebuig. Front aquesta situació, des dels nous governs de canvi així com des dels moviments socials, s'ha optat per seguir la línia de les teories republicanes que "intenten contrarestar aquesta realitat del ciutadà que es refugia a la vida privada" (Blas e Ibarra, 2006:11) intentant crear una ciutadania conscient d'ella mateixa.

Llavors des d'aquesta perspectiva podria fer-se una clara distinció entre les persones que són ciutadanes de la ciutat i aquelles altres que simplement habiten a la ciutat. Ací es recorda la figura de l'*indiferent* de Gramsci (2011) com un bon reflex d'eixes identitats habitants de la ciutat, aliens i aïllats d'allò polític i que, en moltes ocasions, el seu interès per la política és únicament perquè aquesta es desenvolupe de forma externa, i que no interfereixi al seu dia a dia (Blas i Ibarra, 2006:24). Els indiferents, doncs, són aquells que no prenen partit (Gramsci, 2011: 19) ja no només en la participació per irrupció sinó tampoc per mig de la invitació de les Administracions Públiques. Aquest seria l'individu ideal de la democràcia representativa, centrat en el propi dissentiment de la gestió pública i la delegació total de la capacitat de decisió convertint-se a si mateix en un consumidor de productes polítics (Blas i Ibarra, 2006:25).

Tornant a la idea sobre els perfils que participen a l'Administració, si la població és indiferent, qui participa? La resposta a açò es troba a les tesis del republicanisme on es defineixen aquelles identitats que sorgeixen davant a la majoria indiferent, unes identitats basades en la "virtut cívica" així com orientades a la cerca d'un bé comú (Blas i Ibarra,

2006:11); aquesta és la ciutadania conscient de la que es parlava anteriorment, a la que Chantal Mouffe ha caracteritzat com aquella que oblida la llibertat individual per centrar-se en la cerca d'un bé comú o interès general (2017: 91). El fet que siguen aquestes persones conscients les que aposten per una participació a l'Administració, porta a que els processos iniciats per la mateixa no sempre siguen exitosos.

En aquest cas, s'ha optat per ficar com exemple alguns dels intents de processos participatius de la ciutat de València. En primer lloc, als pressupostos participatius d'aquesta – *Decidim València* – es pot veure com el nombre de persones participants és extremadament reduït en comparació amb la població total de la ciutat, la qual s'apropa als 900.000 habitants, però als seus pressupostos participatius tot just participen 16.000 persones.

Per altra banda, un procés que ha donat per molt més a la capital valenciana va ser aquell iniciat per la Regidoria de Participació al barri de Benimaclet, l'anomenada *Estratègia participativa del barri de Benimaclet: Benimaclet és Futur* que va començar al 2016 amb l'objectiu de la recollida d'informació sobre la situació del barri, principalment d'urbanisme, habitatge, comerç, patrimoni i mobilitat. A més a més, aquesta Estratègia Municipal també tractava el tema de la transició de la ciutat amb l'horta valenciana, qüestió que acompanyat d'un Pla d'Actuació Integral (PAI) contemplat al Pla General Urbanístic de la Ciutat, va resultar en la presentació d'un macro projecte urbanístic per part de l'empresa Metrovacesa, la qual pretén construir 1.345 habitatges al barri.

Més enllà de les implicacions de Benimaclet es Futur i el PAI al barri de Benimaclet, centrant l'objectiu en la participació ciutadana, aquest projecte de la corporació municipal va tenir un baix nivell de participació, encara que es tractava d'un barri extremadament mobilitzat i amb una idiosincrasia molt particular, relacionada amb l'activisme i els moviments socials de la ciutat de València. Açò va ser un exemple de com fins i tot les persones no indiferents, les que el republicanisme tilda com ciutadanes, encara mantenen el rebuig i la distància amb les institucions i les Administracions Públiques que a més és veu potenciat pels llargs governs del Partit Popular tant a la ciutat com al País Valencià, governs que han protagonitzat grans casos de corrupció, el que ha alimentat aquest sentiment de desconfiança amb les institucions.

Però com bé categoritza Bonet i Martí, aquests processos de participació per invitació fallits poden provocar una participació per irrupció, és a dir, aliena a l'Administració, i que sorgeixen amb noves propostes d'interès general (2012: 23). En aquest cas el sorgiment de la plataforma *Cuidem Benimaclet* la qual naix com a resposta al PAI proposat per Metrovacesa amb l'objectiu d'evitar la construcció massiva de blocs d'edificis, així com la gentrificació del barri a canvi de la destrucció de l'horta i de la cultura pròpia d'aquest, es presenten al barri com una alternativa de participació, una participació al marge de les institucions i com tal caracteritzada pel qüestionament de les decisions polítiques i basada en la deliberació i la participació de les persones afectades, en aquest cas, el veïnat del barri (Blas e Ibarra, 2006: 15).

Aquest moviment urbà poc a poc s'ha anat guanyant la confiança d'aquelles persones a les que Benimaclet és Futur no va arribar, convocant manifestacions multitudinàries i convertint el seu discurs en hegemònic dins del barri. Per tant, es podria dir

que dins del barri de Benimaclet s'està trencant eixa barrera entre els indiferents i la ciutadania per mig de la participació no reglada i que aquesta s'ha donat a partir d'una participació per invitació fallida.

Al seu text, els professors Blas i Ibarra proposen precisament la participació com a forma de crear major comunitat, de tal forma que les demandes egoistes es vagen convertint en altruistes amb l'objectiu de crear un denominador comú més ampli entre la ciutadania que vetlli per l'interès general (2006:24). Aquesta mateixa aposta la fa també Chantal Mouffe quan parla de la democràcia pluralista en la qual es construeix un nosaltres molt més ampli al voltant d'una alteritat totalment antagònica (2017:16) que es presenta no com un canvi a les polítiques sinó com un canvi radical, en aquest cas un canvi de model de ciutat on la transició de la ciutat i l'horta siga amable amb el medi ambient i la història de la ciutat i el barri en concret.

És precisament per aquesta aposta ambientalista que *Cuidem Benimaclet* ha articulat les demandes de defensa de l'horta valenciana dins del seu discurs, "creant una cadena d'equivalències entre les diverses lluites (...) i l'establiment d'una frontera política capaç de produir una nova identitat" (Mouffe, 2017: 24). D'aquesta forma, eixe denominador comú del que es parlava anteriorment s'amplia encara més, donant pas a la creació d'una identitat col·lectiva fonamentada en una voluntat o opinió comú (Blas i Ibarra, 2006:24) que pugna per l'hegemonia del, en aquest cas, model de ciutat; el que la filòsofa Marina Garcés va definir com la creació d'un "*nosaltres sense nom*" (Garcés, 2018: 19).

En definitiva, al llarg de l'Estat espanyol, i més concretament a la ciutat de València, s'ha potenciat la indiferència de la població respecte a les polítiques públiques i les institucions, allunyant a aquesta de l'ideal republicà de la ciutadania i dificultant així la participació d'aquesta a les institucions o fins i tot amb les institucions. Però, els espais participatius creats pels governs del canvi o inclús el fracàs dels mateixos com en el cas del barri valencià de Benimaclet, ofereixen la finestra d'oportunitat per nous processos de participació per irrupció que generen fronts comuns que alhora serveixen com escola de participació, escola de ciutadania d'una població indiferent, aliena. Aquesta podria ser una de les formes de democratització de la democràcia representativa, en especial pel que refereix a la construcció d'una nova identitat ciutadana concernida per allò públic i per allò comú, basada en l'articulació de diferents demandes i que es converteixi en un motor de canvi del model actual de ciutat.

Bibliografia

- Blas, A, e Ibarra, P (2006). La participación: estado de la cuestión. Cuadernos de Trabajo de Hegoa, 39. Bilbao: Hegoa
- Bonet i Martí, J, (2012). El territorio como espacio de radicalización democrática. Una aproximación crítica a los procesos de participación ciudadana en las políticas urbanas de Madrid y Barcelona. Athenea Digital (12) pp 15-28.
- Garcés, M, (2018). Ciutat Princesa. Barcelona: Galàxia Gutenberg

- Gramsci. A, (2011). El odio a los indiferentes. Barcelona: Ariel.
- Mouffe. C, (2017 [1999]). El retorno de lo político. Comunidad, ciudadanía, pluralismo, democracia radical. Barcelona: Paidós

Recursos web

- Estrategia Benimaclet es Futur, de la Regiduría de Participación del Ayuntamiento de València. Consultado en <http://benimacletesfutur.valencia.es/> [A día 19 de febrero de 2020]

